

**עבודת גמר בנושא: ויסות עצמי כהסבר לתגובות סטריאוטיפיות בעקבות
העלאת המוות למודעות (mortality salience)**

עבודת גמר לקראת תואר מוסמך

איתמר נתיב

מנחה: פרופ' יונתן הפרט

2011

תקציר:

מה קורה כאשר עובדת היותו של האדם בן-תמותה עולה למודעות שלו? חוקרים רבים חולקים את הסברה כי למחשבות על מוות פוטנציאל ניכר לעורר חרדה ופחד, ומצביעים על הצורך להתמודד עם איום זה. שתי תיאוריות מרכזיות, מכיוונים מחקרניים שונים, מציעות הסברים לגבי אופן ההתמודדות עם מחשבות על מוות ועם השלכותיה הרגשיות הבלתי רצויות; תיאוריית ניהול האימה (TMT) רואה בהתמודדות עם חרדת המוות מוטיבציה אנושית בסיסית, וגורסת כי הישענות על השקפות עולם תרבותיות מהווה הגנה סימבולית מפני חרדה זו, מתוך כך שהתרבות מבטיחה אל-מותיות, ממשית או סימבולית, לדבקים בערכיה; כשהמודעות למוות עולה (בין אם באופן ספונטני או בעקבות מניפולציה ניסויית), גוברת, על-פי התיאוריה, הדבקות בהשקפת העולם התרבותית, דבר המתבטא בהטיה על-פני הערכות חברתיות שונות. מנגנון הגנה זה הינו ייחודי לעניין המוות. גישת הויסות העצמי (SR), לעומת זאת, שמה דגש על תהליכים המערבים שליטה עצמית, כגון הדחקה, אינהיביציה של דחף או התנהגות, וכדומה. על-פי התיאוריה, תהליך של ויסות עצמי מתרחש גם כאשר מחשבות על מוות עולות למודעות. הסיבה המוצעת לכך בספרות היא שמודעות למוות מפעילה תהליכים של הדחקה. סיבה אפשרית נוספת היא שהתייחסות (למשל, בכתובה) לאירוע המוות של עצמך מצריכה חשיבה יצירתית אשר אינה נשענת על סכימה קוגניטיבית מובנית היטב. כך או כך, מחקרים מראים כי ביצוע משימה הדורשת ויסות עצמי (והדחקת מחשבות על מוות בכלל זה) גורם לדלדול במשאבי הויסות המוגבלים, ובשל כך משפיע על ביצועה של משימה עוקבת המצריכה שימוש במשאבים אלה.

אחד האפקטים המרכזיים שהודגמו על-ידי חוקרי ה-TMT בעקבות מניפולציה של העלאת המוות למודעות הוא הטיה בשיפוט שמבצע הנבדק לטובת אובייקט מטרה המזוהה עם הקבוצה אליה הוא משתייך, ולרעת אובייקט מטרה המזוהה עם קבוצה חיצונית לזו שאליה הוא משתייך. המחקר הנוכחי בא לבדוק האם הסבר הנובע מתיאוריית הויסות העצמי עשוי לעמוד בבסיס אפקט זה, כאלטרנטיבה להסבר שמציעה תיאוריית ניהול האימה. נבדקי המחקר הם כולם ישראלים יהודים, ועל-מנת למדוד סטריאוטיפיות נעשה שימוש במשתנה תלוי של הערכות ביחס לדמויות מטרה יהודיות וערביות. המחקר עשה שימוש בפרדיגמה קלאסית של TMT, לפיה בקבוצת הניסוי הנבדקים מתבקשים לכתוב על האירוע העתידי של המוות של עצמם (ובקבוצת

הביקורת – על טיפול שיניים). על-מנת לבדוק את ההשערה כי ויסות עצמי מתווך את האפקט, נמדדה רמת הויסות העצמי טרם מדידת המשתנה התלוי.

כנדבך נוסף למחקר, נבדק אם מניפולציה של כתיבה על הלידה של עצמך, מטלה שגם כן מצריכה חשיבה יצירתית ולא סכמטית בדומה לכתיבה על המוות, אך שאינה קשורה ישירות למושג המוות עצמו, גורמת להטיה סטריאוטיפית, והאם ויסות עצמי מתווך קשר זה. משתנה נוסף שנמדד במחקר הוא המוטיבציה לשלוט על תגובות סטריאוטיפיות (MCPR), שאמור לקיים אינטראקציה עם רמת הויסות העצמי בהשפעתם על משתנה הסטריאוטיפיות.

במחקר, לא נמצא הקשר המצופה בין קבוצת ניסוי לבין הטיה סטריאוטיפית כללית, ומתוך כך גם לא התקיים תיווך של משתנה הויסות העצמי. יחד עם זאת, התקבל אפקט ממוקד יותר, של השפעת הכתיבה על הלידה, בשילוב עם המוטיבציה לשלוט על תגובות סטריאוטיפיות לרעת הדמויות הערביות, על-פני התכונות החיוביות. בדיון, נדונות בהרחבה המשמעויות של אי-קבלת האפקטים המרכזיים, כמו גם של האפקט שנמצא.

